

**ЗЕЛЕНІ ПАРОСТКИ
У ХОЛОДІ ВІЙНИ.
ІНТЕРВ'Ю З ЯРОСЛАВОМ
ПІЛУНСЬКИМ**

→ 4

**ПЕРША ХВИЛЯ
ЕМІГРАЦІЇ
КРИМСЬКИХ
ТАТАР**

→ 6

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 22
1.06.2018

www.svitlytsia.in.ua

Рівно рік тому на сторінках нашої газети з'явилася стаття під назвою «Бочка дьогтю в бетон Кримського мосту» (№ 21 від 26.05.2017; № 22 від 02.06.2017) з приводу будівництва Кримського мосту, де йшлося про те, що цей об'єкт буде збудовано, але він не зможе вирішити проблем півострова так, як це подає пропаганда в Криму. Отже, попри заяви багатьох популістів-політиків і різноманітних «експертів», міст збудовано і нещодавно відбулося його відкриття та запуск рух автомобільного транспорту.

**ЯРОСЛАВ
САМОВИДЕЦЬ**

Процес будівництва Кримського мосту, як і, власне, завзятість, з якою Путін взявся за реалізацію цього проекту, вказує не лише на стратегічність об'єкта для Криму й РФ, а й на кілька ідейно-стратегічних аспектів.

По-перше, Путін використав і буде використовувати міст як ефективний інструмент провокації. Він створив ще одну нагоду перевірити світову спільноту на міцність. Тому будь-яке рішення

КРИМСЬКИЙ МІСТ: ПРЯМИЙ ШЛЯХ ЧИ ВУЗОЛ ПРОБЛЕМ?

будь-якого суду він показово і на камеру викине у сміттєвий кошик. І він – незламний герой для прокачаного пропагандою населення РФ, а разом з цим порушник світового устрою (проте не злочинець!), передусім для європейських колег.

По-друге, тепер Путін може реваншувати за «приниження» з боку України у формі сплати українській стороні збору за прохід російських суден через Керченську протоку. З огляду на гонор та амбіції очільника Кремля можна лише уявити, наскільки непримиренною

була така ситуація для російської сторони. Тепер же, коли захоплено Крим, окуповано територіальні води України і міст практично обмежив пересування суден Керченською протокою, Кремль перехопив естафету і почав диктувати українській стороні свої умови.

Отже, Москва почала заробляти на Україні, однак пішла ще далі: та невелика ділянка під Кримським мостом, яка в результаті його будівництва стала єдиним місцем для проходу суден до/з Азовського моря, стала інструментом шантажу. Щойно почали зводити арки цього мосту або обмежували, або взагалі перекривали. Мало того, згідно з обмеженнями, запровадженими російською стороною, під цим мостом можуть проходити не всі судна, а лише ті, довжина яких не перевищує 160 метрів, а ширина – 33 метри.

Про колосальні збитки українських портів в Азовському морі уже не раз мовилося. Тут же варто акцентувати увагу ось на чому: єдиний обмежений проєктантами й інженерами прохід для суден став, по суті, своєрідною засувкою. З огляду на напружені російсько-українські взаємини стає очевидним, що ця засувка в руках Москви стала ефективним інструментом шантажу і тиску на українську економіку. І перспективи такої ситуації для України дуже темні, надто ж з огляду на небажання іноземних суден заходити в порти Азовського моря через непевну ситуацію: потрапляння під дію санкцій за сплату російській стороні збору за прохід через Керченську протоку, небез-

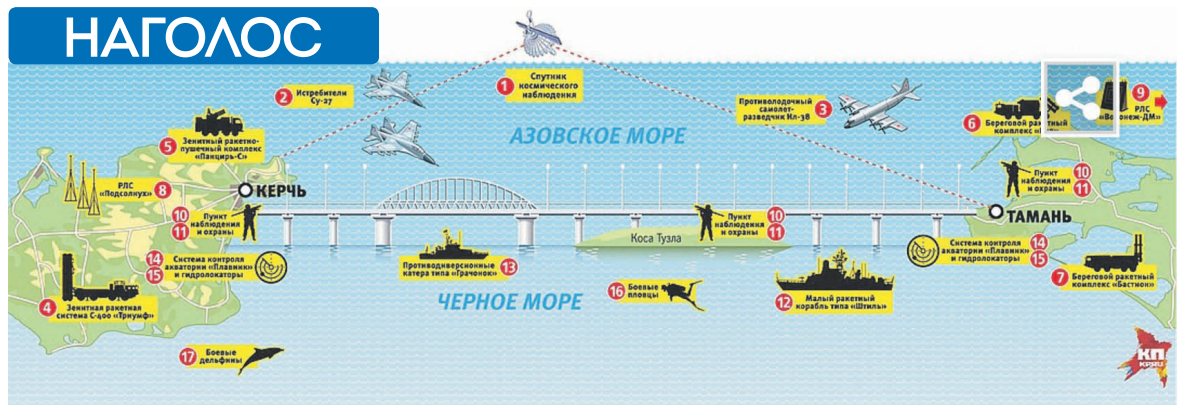
пеку простою через перекриття проходу під мостом, загрозу потрапляння у води, де фактично не діє міжнародне право тощо.

У цьому контексті нового змісту набуває і передача острова Тузли у федеральну власність РФ під приводом врегулювання юридичних проблем з подальшою експлуатацією мосту й нової траси. Тут виникають запитання: чому Тузлу передано у федеральну власність РФ, а не, приміром, у власність Краснодарського краю і для чого проводити «передачу» кримських земель, коли «Кримнаш»? Варто нагадати, що піщаний острів Тузла розташований у Керченській протоці між Керченським і Таманським півостровами. Привласнення РФ Тузли в майбутньому дозволить розпоряджатися Керченською протокою на паритетних з Україною умовах. У цьому контексті згадується конфлікт 2003 року, спричинений РФ через претензії на острів Тузла, що стало результатом відсутності в Керченській протоці чітких кордонів територіальних вод України й РФ. Певно, скріплення Тузли з Кримським мостом, який після повернення Криму Україні може використовуватися обома країнами, є стратегічним планом російської сторони.

→ 2

КЕСАР БІЛИЛОВСЬКИЙ: НАРИС ДО 80-Ї РІЧНИЦІ СМЕРТІ

→ 7

КРИМСЬКИЙ МІСТ: ПРЯМИЙ ШЛЯХ ЧИ ВУЗОЛ ПРОБЛЕМ?

ЯРОСЛАВ САМОВИДЕЦЬ

По-третє, як би довго не накачували кримчан пропагандою про те, що після запуску мосту на півострові все стане фантастично, будівництво вже закінчилося і... Що ж далі? Якими ж обіцянками тепер годуватимуть людей, що пройнялися вірою у світле майбутнє, а отримали лише нові проблеми? Чи змінилося життя пересічних кримчан? Аж ніяк. Мешканець Сакського чи Нижньогірського району як жив у щоденній боротьбі з проблемами, так і житиме, у його сім'ї покращень не буде, а брак води створюватиме все нові й нові труднощі. Мешканці кримських міст так і не побачать обіцяного «вот тогда заживём», а, навпаки, вони стикнуться з новими проблемами, які є наслідком побудови Кримського мосту: забрудненість, затори на дорогах, збільшення кількості військової техніки, активізація міграції з РФ...

Але ж в інтересах національної безпеки РФ пропаганда мусить працювати. Тому якщо вчорашній «Кримнаш» уже прохолов, то сьогодні з'явилося «мы смогли, мост построен». І вже стає неважливо, що санкції ІРЖАВЛЯТЬ ЕКОНОМІКУ РФ. ТОБТО МІСТ ДЛЯ РОСІЙСЬКОЇ ВЛАДИ СТАВ ШЕ ОДНІЄЮ СТРАХОВКОЮ, ЯКОЮ ВИПРАВДАЛИ

Почетверте, посилена увага до мосту й теми Криму призвела

до тривожних процесів: у той час, як кримчани слухають обіцянки про світле майбутнє, росіяни активно переселяються в Крим. Разом із шукачами кращої долі півострів наповнюється різного роду джентльменами удачі, які теж хочуть потрапити у «вітрину Росії» (саме так у російських медіа називають Крим). Як-не-як, а плата за перевезення поромом і заборона перевезення без документів, що посвідчують особу, знижували можливість потрапляння на півострів зебраків, безхатченків, осіб, користуючись термінологією В. Путіна, з «низькою соціальною відповідальністю» тощо. Міст же від-

АЛЕ Ж В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РФ ПРОПАГАНДА МУСИТЬ ПРАЦЮВАТИ. ТОМУ ЯКЩО ВЧОРАШНІЙ «КРИМНАШ» УЖЕ ПРОХОЛОВ, ТО СЬОГОДНІ З'ЯВИЛОСЯ «МЫ СМОГЛИ, МОСТ ПОСТРОЕН». І ВЖЕ СТАЄ НЕВАЖЛИВО, ЩО САНКЦІЇ ІРЖАВЛЯТЬ ЕКОНОМІКУ РФ. ТОБТО МІСТ ДЛЯ РОСІЙСЬКОЇ ВЛАДИ СТАВ ШЕ ОДНІЄЮ СТРАХОВКОЮ, ЯКОЮ ВИПРАВДАЛИ

криває ширші можливості для небажаних осіб на півострові.

По-п'яте, з'явилася серйозна загроза перекриття або максимальне ускладнення перетину адмінмежі з окупованим Кримом російською стороною. Такий сценарій може переслідувати дві основні мети: 1) «легалізація» порушення норм в'їзду на територію півострова безпосередньо з території РФ; 2) пришвидшення розриву зв'язків з Україною та інтеграцію в російське буття.

Стосовно першого, то в контексті зведення Прикордонним управлінням ФСБ Росії металевий огорожі вздовж адміністративного кордону Криму та материкової України такий сценарій має високу ймовірність. Таким чином, кожен, хто в'їздитиме в Крим або виїздитиме звідти, автоматично стане порушником українського законодавства і, згідно з нинішньою практикою, йому буде заборонений в'їзд в Україну.

Щодо другого, то закриття чи істотне обмеження перетину адмінмежі з окупованим Кримом працюватиме фактично на розрив зв'язків громадян України з материковою частиною держави. Родинні візити, навчання в українських ВНЗ, отримання українських документів, робочі поїздки... все це стане важкодоступним. Громадяни України в Криму опиняться в реальній окупації. Кримчанам відтак залишаться лише один шлях – через Кримський міст.

ДАЙДЖЕСТ

РОСІЙСЬКІ НАУКОВЦІ ЗБИРАЮТЬСЯ ШУКАТИ ПОБЛИЗУ ОКУПОВАНОГО КРИМУ ГАЗ

У Російській академії наук (РАН) пропонують провести моніторинг акваторії прибережної зони Кримського півострова для пошуку покладів вуглеводнів.

Про це 21 травня під час засідання «ради міністрів» повідомив віце-президент РАН Валерій Бондур. За його словами, суть пропозиції полягає у проведенні комплексного моніторингу для пошуку нафтогазових проявів з їхнім подальшим контролем за допомогою суднових вимірювань, у тому числі з використанням акустичних локаторів, які дозволяють контролювати вихід нафти й газу. Бондур зазначив, що наразі потреби півострова у газі задовольняються приблизно на 60%: видобуток становить 1,7 млрд кубометрів за потреби близько 2,6-2,8 млрд.

«ГОЛОВА КРИМУ» ЗАПРОПОНУВАВ ВІДРОДИТИ КОЛГОСПИ «Голова Криму» Сергій Аксьонов під час засідання «ради міністрів» 21 травня оприлюднив ініціативу щодо створення колективних аграрних господарств на території окупованого півострова.

«Знищення колгоспів і радгоспів за радянських часів – це негативний приклад того, як можна дуже швидко розвалити сільське господарство. Зрозуміло, що кожна людина, навіть маючи пай, не в змозі самостійно його обробляти. Можна піти шляхом, коли «Корпорація розвитку Криму» викупила б паї в людей та приватників і повернула б їх назад у державну власність, щоб знову формувати колективні господарства. Наразі Крим намагається досягнути у сільському господарстві результатів 1989 року. Кадри втрачено, трактористів і комбайнерів не знайти вдень зі свічкою, втрачено базу навчання. Це все треба відновити, без цього нічого не буде. Від 4000 до 10000 рублів (1600-4100 гривень) сьогодні річна оренда паю по республіці. Що таке 10000 рублів на рік? Це ніщо. Раніше людина мала роботу, соцпакет, а сьогодні вона просто має можливість плюсом отримати 10000 рублів. Що це? По 700-800 рублів (280-330 гривень) на місяць, навіть худобу нагодувати не вистачає. Яка користь від цього паю?» – висловився «голова Криму».

ВИВОЗИТИ СМІТТЯ З СІМФЕРОПОЛЯ ПРАКТИЧНО НЕМА КОМУ І НЕМА ЧИМ

Спеціалісти з питань збирання та вивезення твердих комунальних відходів (ТКВ) відсутні у Сімферополі, поскаржився журналістам 22 травня «голова Криму» Сергій Аксьонов.

«Приберуть коли-небудь у місті, чи я мушу виходити з лопатою? На жаль, багато запитань до заступника голови адміністрації міста, який наглядає за прибиранням сміття. Я не знаю, чим вони всі займаються. Як на мене, там ніхто не розбирається, що відбувається зі сміттям, взагалі не розуміє, що робити й куди бігти, які плани, скільки техніки треба. Тож будемо дивитися», – сказав Аксьонов. Також він додав, що «уряд» надає місту методичну допомогу в питанні вивезення ТКВ; у тому числі цим займаються й кілька кандидатів на посаду звільненого «віце-прем'єра», який наглядав за питаннями ЖКГ.

ТИМ ЧАСОМ

У «міській адміністрації» Сімферополя з посиланням на її «голову» Ігоря Лукашова повідомили про намір попросити «уряд» Криму про фінансування закупівлі додаткової спецтехніки для вивезення ТКВ. «Департаменту міського господарства у найстихіліші терміни підготувати дані щодо наявних стихійних нагромаджень, кількості рейдів, автомобілів, які щоденно виходять на маршрут. Будемо ініціювати питання придбання додаткової техніки на республіканському рівні», – процитували Лукашова у «прес-службі». За даними його «заступника» Валерія Гуменюка, «департамент міського господарства» активно займається ремонтом техніки, що вийшла з ладу. «Наразі з 37 одиниць 18 у роботі. За минулий тиждень було проведено ремонт чотирьох спецавтомобілів, і вони повернулися на маршрути. Закупівля необхідних запчастин триває, найближчим часом буде відновлено ще кілька одиниць техніки», – повідомив він. При цьому було зазначено, що брак машин частково компенсує техніка підрядних організацій, залучених до прибирання великогабаритного сміття, але кількість сміттевозів таки залишається недостатньою. Раніше Лукашов пояснював почастішання затримок під час вивезення ТКВ з мікрорайонів міста заборонами на перевантажування сміття на полігоні у Кам'яній.

20 травня в рамках фестивалю «Під Покровом Тризуба – 2018», який проходив у Парку Перемоги м. Боярка, відбулася презентація документального фільму про відважну кримську українку польського походження Харитину Пекарчук, яка зі зброєю в руках захищала незалежність Української Народної Республіки і стала першою жінкою, нагородженою жетоном Ордена Залізного Хреста – найзвитяжнішої нагороди в історії бойової слави Армії УНР.

ІГОР СВІТЛИЧАНИН

Для освітньої платформи «Експертний Корпус» (ЕК) ця відеолекція стала пілотною; члени ініціативи зазначили, що займаються пошуком фінансування на подальші проекти. У стрічці переважну частину матеріалу виклав координатор ГО «Таврійська гуманітарна платформа», науковий співробітник НДІ українознавства, історик Андрій Іванець, який займається дослідженням біографії Харитини

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Під час презентації фільму на фестивалі «Під Покровом Тризуба – 2018» у Боярці

Харитина Пекарчук

«Є ГЕРОЇ, ЯКІ ЗМАГАЛИСЯ ЗА УКРАЇНСЬКИЙ КРИМ»

Пекарчук. Також у ролик лунали коментарі його колеги Тетяни Швидченко, яка є координатором історичних програм ЕК, та викладача кафедри історії НТУ КПП ім. І. Сікорського Сергія Чоля.

Під час обговорення фільму п. Тетяна познайомила гостей заходу з солісткою фолк-гурту «Правця» Мирославою Салій, котра стала «голосом» Харитини Пекарчук,

озвучивши фрагменти її мемуарів. Фундатор видавництва «Залізний тато» Дмитро Савченко, який озвучив спогади бойового побратима Харитини Пекарчук про її бойову звитягу, цілковито слушно зауважив, що історія Криму має чимало героїв, котрі боролися саме за український Крим, а не за примарні державно-територіальні утворення на його терито-

рії. Безумовно, ці постаті ми мусимо віднаходити й доносити їхні життєписи до широкого загалу. Проте неодмінно слід пам'ятати, що ми маємо й сучасних героїв-кримчан, котрі віддали свої життя за Україну, відстоюючи її незалежність і територіальну цілісність на східних теренах.

У виступі Андрія Іванця, який є кримчанином не в одному поко-

лінні, виразно відчувалися як любов до минулого малої батьківщини, так і тривога за її майбутнє. Зокрема, він приділив увагу тим матеріальним збиткам, яких наразі Україна зазнає внаслідок російської анексії півострова, і перелічив деякі стратегічно важливі об'єкти і ресурси, що перебувають у ворожих руках. Дослідник навів ті частини спогадів Харитини Пекарчук, у яких вона описувала Крим як природне продовження України, і наголосив на необхідності повернення доокупаційного статусу-кво та відновлення територіальної цілісності, зазначивши, що це є завданням нації передусім з точки зору державної гідності.

Друга презентація фільму «Харитина Пекарчук: жінка-воїн у лавах Армії УНР» відбулася 22 травня у НДІ українознавства. 5 червня кінострічку буде показано у «Кримському домі» в Києві, а згодом вона з'явиться у Youtube. Також найближчим часом у мережі можна буде відшукати текст нової наукової праці Андрія Іванця про відважну кримчанку, яка майже століття тому була дівою учасницею Українських національно-визвольних змагань.

АВТОНОМІЇ ЄВРОПИ

Продовжуємо розглядати самоврядні регіони Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

ВАЛЕРІЙ ВЕРХОВСЬКИЙ

УЕЛЬС

Валлійською мовою цей край називається Кемри, тобто Кіммерія.

За легендою, в XIII столітті кельтські племена заходилися підкоритися англійським, а точніше норманським, завойовникам, виставивши свої умови. Умови ці англійський король прийняв без вагань.

Валлійці вимагали, щоб король міг призначити намісником лише того, хто народився в Уельсі та не знає французької мови (якою розмовляли нормани, що керували в Англії, – то взагалі складна історія). Король Едвард радо підписав угоду... й одразу ж оголосив, що призначає правити Уельсом свого новонародженого сина, котрий народився тут, в Уельсі, і, відповідно, ще не розмовляє французькою. З того часу спадкоємці Британської монархії носять титул принца Уельського. І так минали століття за століттями... Але коли Північна Ірландія та Шотландія домоглися права на широке самоврядування, автономного статусу почав вимагати й Уельс.

ДОСВІД

ФОТО З ВІДПОВІДНИХ ДЖЕРЕЛ

Уельс – це мальовничий край, де мешкають три мільйони людей, територія якого займає 20,8 тисяч км кв. (середня українська область), в якому є поклади кам'яного вугілля, розвинені гірничі та металургійні галузі.

Навчання в школах Уельсу аж до кінця XX сторіччя велося виключно англійською, тож не дивно,

що половина етнічних валлійців стали англійськими. Дві третини населення країни розмовляють англійською, і лише третина послуговується (більшою чи меншою мірою) валлійською, тобто приблизно мільйон, що, між іншим, в десятки разів більше, ніж мовців гельських мов у сусідніх Шотландії та Ірландії.

У 1997 році вперше в історії зібрався валлійський парламент – Національна асамблея Уельсу. Асамблея подає на затвердження королеві (або королю) кандидатуру Першого міністра, а той, своєю чергою, формує регіональний уряд.

Однак розширення прав автономії спричинило невдоволення у самій Англії, найбільшій країні Сполуче-

ного королівства: її мешканці почали бачити дискримінацію більшості; до Вестмінстера (британського парламенту) обираються депутати і від Шотландії, і від Північної Ірландії, і від Уельсу, але ухвалені за їхньої участі закони та рішення визначають життя англійців, у тому числі ті акти, що не поширюються на Шотландію, Уельс чи Північну Ірландію. Тож не виключено, що автономного статусу прагне й Англія.

Втім, розпад Великої Британії внаслідок розбіжностей у поглядах різних її регіонів на питання членства в Євросоюзі, після референдуму 2016 року, хоч і не став реальністю, але залишається можливим. За такого розвитку подій на мапі Європи виникне незалежна Шотландія (республіка чи монархія), об'єднана Ірландія, а ще... Сполучене королівство Англії та Уельсу.

ДАЛІ БУДЕ...

Ярослав Пілунський – корінний або, як він сам себе визначає, «класичний» севастополець. Фахову освіту здобув у Києві, починав як кліпмейкер, працював кінооператором у численних – близько 300 – проектах, у тому числі й великих міжнародних. Як кінодокументаліст у складі творчої групи «Вавилон'13» (українська територія короткометражного документального кіно; об'єднання режисерів, операторів та кінематографістів; територія фіксації подій українського громадянського протесту) став лауреатом Шевченківської премії 2018 року за фільм «Перша сотня», є також одним з авторів та режисером цієї повнометражної документальної стрічки.

ОЛЕКСАНДР ЯРОШЕВСЬКИЙ

Крім того, наприкінці березня 2018 року на 15-му Міжнародному фестивалі документального кіно про права людини DocuDays UA цей фільм отримав Приз глядацьких симпатій.

В березні 2014 року, під час оперативної зйомки перебігу кримського «референдуму» разом з колегою Юрієм Грузиновим Ярослав було захоплено «кримською самообороною», на 6-й день катувань та допитів журналістів було звільнено.

Вже два роки веде освітній проєкт «Жовтий автобус» – проєкт роботи з підлітками, де вони через навчання азам кінематографічних професій набувають навички критичного погляду на світ. Саме в формуванні людей сучасного світогляду Ярослав Пілунський наразі вбачає свою головну місію.

Про це і не тільки про це – в інтерв'ю, яке відбулося невдовзі після отримання високої нагороди.

– Пане Ярославе, під час нашого попереднього інтерв'ю («Кримська світлиця» № 6 від 09.02.2018 р. – ред.) ще не вийшла «Перша сотня», і Шевченківська премія ще очікувала на своїх лауреатів. Тоді ми більше уваги приділили Вашому освітньому проєкту «Жовтий автобус». Наразі є пропозиція порушити інші, не менш актуальні теми.

ХТО Є ХТО

ФОТО З ВІДКРИТКИ ДЖЕРЕЛ

ЗЕЛЕНІ ПАРОСТКИ У ХОЛОДІ ВІЙНИ

– Взагалі Шевченківська премія стала справді несподіванкою, раніше таким майстрам, як оператори, художники кіно тощо, її не присуджували. Це – прецедент оцінки операторської роботи, і, на мою думку, «на моєму місці міг би бути й інший». Адже в засобах масової інформації і волонтери, і оператори, і режисери, які працювали в той час (на Майдані та на початку АТО – ред.), розуміли завдання: зафіксувати для історії документ, ту правду, яку нам треба показувати світові. Бо

історія ще буде довго розбиратися: хто має рацію, а хто ні... У той час ми для себе одразу з'ясували, у чому ми можемо бути найефективнішими в ситуації протистояння навалі пропаганди, яка перекручувала реальність. Кожен узяв собі свою ділянку «фронту». Ми з Юрієм Грузиновим визначили одну барикаду, на Інститутській, чергували там регулярно, були безпосередньо всередині подій. Це була справді народна барикада, яка опиралася будь-якій появі політиків там.

У документальному фільмі «Перша сотня» ми пройшли з нашими героями від Майдану до фронту, були і в бойових умовах. Ми зробили, як багато хто каже, програмний фільм «Вавилону». Робили його без гри, там тільки документальні спостереження за людьми. Ми знімали свідчення пасіонарного вибуху в свідомості людини. І це – наше завдання. Ми розраховували на історичну перспективу: вхопити момент зрушення, коли і як громадянське суспільство починає формуватися, і в що воно може вилитися.

У документальному фільмі «Перша сотня» ми пройшли з нашими героями від Майдану до фронту, були і в бойових умовах. Ми зробили, як багато хто каже, програмний фільм «Вавилону». Робили його без гри, там тільки документальні спостереження за людьми. Ми знімали свідчення пасіонарного вибуху в свідомості людини. І це – наше завдання. Ми розраховували на історичну перспективу: вхопити момент зрушення, коли і як громадянське суспільство починає формуватися, і в що воно може вилитися

задокументувати на рівні епосу. Бо ментально це було як тектонічний зсув. Це – ментальний зрив, зсув свідомості. Коли я, скажімо, перебуваю всередині цього процесу і розумію, що і для мене, і для моєї свідомості це тектонічний зсув. Відтоді час розділився на «до» та «після». І так діяти, як діяв раніше, я вже не буду. І я бачу людей, відчую їхню енергетику, вони теж пройшли цю точку неповернення в цьому перетворенні – це і є саме той поштовх, який змушує людей притягуватися один до одного в ім'я тієї мети, що не вирішується терміновим обміном послуг на гроші.

– А чи не стикаємося тут з певним «відкатом», бо те ментальне зрушення, яке відбулося і про яке Ви кажете, ніби знову потягло вниз?

– Так і є, але я вважаю, що це нормальний соціальний процес. Немає тут катастрофи. Ми в точці біфуркації, ми ще не знаємо, куди нас... потягне. Але кожен робить що може. І все, що я можу зробити, – це виховання молодого покоління.

– Тому й «Жовтий автобус»?

– Так. Тобто ми виховуємо, і діти набувають іншого світогляду. Люди з іншим світоглядом.

– Це дуже оптимістичний погляд... Але є українське прислів'я: «Доки сонце зійде – роса очі виїсть».

– А в нас немає іншого виходу. Тому що ми не можемо, особисто я не можу безпосередньо чинити вплив на суспільний чи соціальний рух. Тому й намагаюся шукати модель, яким чином зробити це ефективним у плані дії на масову свідомість. Медійне середовище сильне, еліта може дуже багато витягти на собі, накопичити ресурс, яким ми можемо цей соціум перетягнути на наш, цивілізований, бік. Якщо ми не впораємося – ніхто не впорається. Якщо ми не будемо формувати націю кожен на своєму місці, якщо не шукатимемо засобів, як взаємодіяти ефективно, якщо будемо намагаються реформувати те, що перестало мати значення... Знаєте, я після спілкування з різними університетами, міністерствами й відомствами якось відповів одному товаришеві, який мені казав, що я б'юся головою об мур: та не стіна там, там порожньо, там нема за що зачепитися і люди тримаються тільки за своє місце, за крісло, хоч воно холодне, неопалюване, але це крісло дає хоч якийсь харч з тих бюджетів. Установа не може. Люди могли б. Їм, в установах, для того, щоб допомогти, треба розширити штат, створити структуру, поставити її на забезпечення тощо. І тому все це в'язке, ватне середовище. Люди є, але в їхніх руках ватне середовище. І це те, що ми спостерігали й у своєму фільмі про пасіонарний вибух. Але ми знаємо: наш фільм – це документ навіть не бажання, а намірів людей, з якими вони вийшли на Майдан. І про це ми кажемо у відвертій розмові. Всередині наметів, усередині перемовин про підготовку контрнаступів тощо.

– Ви відслідковували протест. Протест – це боротьба, а яка ж її мета?

– Ось саме це ми й хотіли побачити! І ми за цим ішли. Фільм «Перша сотня» ми монтували два роки. Тому що чекали, коли з тієї енергії протесту сформується щось цільне. На жаль, нічого не відбулося. Все розсипалося: згустком накопичилося і так само й розлетілося навсіді!

– Це – історичне прокляття саме українського народу? Чи просто ще не визріло щось конструктивне?

– Приводів для того, щоб думати саме так дуже багато. Навіть починаючи з того, що князь Володимир виховав своїх синів так, що вони після його смерті нищили одне одного. Далі перемішування народів. Тепер це гримучий котел, у якому ніби вважається, що ми єдиний народ, але при цьому українці – народ підлеглий. Тобто ріжеш певний шматок історичної правди, складаєш з нього «кубик Рубіка» і віддаєш на згодовування. І виявляється, що ми на рівні слов'ян узагалі в глухому куті. Тобто ми не домовимося. Усією слов'янською цивілізацією вляпалися в дещо параноїдальний стан... Якщо починати від Київської Русі, бачимо: от була цільність, а от вона порушилася. І після того нас понесло різними шляхами, і ми весь час наштукхуємося на себе, і це не зрозуміло іншому світу. Наприклад, ця війна.

– Як кажуть, «нам своє робити», тільки що воно таке, це «своє»?

– І знову до дітей повертаємося. У нас навіть фільм закінчується народженням дитини. Розмова саме про те, що сучасна людина в сучасному інформаційному просторі може формуватися цілком іншою. Без атавізмів – треба лише дати вірний напрямок, певну базу, навчити плавати – і вона піде цим світом! А потенціал інтелектуальний в Україні присутній на високому рівні. І треба дивитися вперед: де перебуватиме в той момент наш народ? Бо будь-яка війна колись закінчується. Як би не було важко – хтось виживе. Ми знаємо, що найголовніше – це наш людський ресурс. Ми зосередилися на цьому – це наш кумулятивний заряд. Ми з позитивом ідемо одразу на фронт, пробивати броню цього конфлікту, цієї залежності від цього конфлікту. Ми йшли за спостереженням. Закінчився Майдан, ми пішли на фронт, ми спостерігаємо за людьми, ми розмовляємо з ними. Ми ті ж самі запитання ставимо на передовій. Розмовляємо з людьми в окопах, і розуміємо приблизно, що відбувається там з соціумом. Ми приїздимо в Київ з фронту і бачимо, яка велика різниця в інформаційному полі. Ми бачимо, що й на передовій, у Мар'їнці, триває розкол між дворами: цей двір каже, що українські хлопці – молодці, а той двір каже, що ви не знаєте, хто

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

перший стріляє. І вони одне одного ненавидять – вони живуть на одній і тій самій вулиці. Ми бачимо, як прогресує цей розкол. А там є життя, вони живуть повноцінним життям! Діти ходять до школи провулками, які прострілюються. Але вони живуть, у них є смартфони, комп'ютери, соціальні мережі, вони спілкуються один з одним, думають про кохання... І вони не живуть тим глобальним конфліктом від Володимира, яким живемо ми. Тож треба дати їм напрямок і вони підуть. Для них це буде історія, але дуже точно й знаково виставлена. Знаєте, що наразі в Севастополі проблема в школах виникла, яку вирішити не можуть? Приїхала дівчина з Криму взимку, розповідає: діти вітають учителя «Слава Україні!»... Хором. 7-8 клас. І це – Севастополь. І я уявляю, наскільки велика відстань, розкол між цими дітьми, що вітаються «Слава Україні!», і тими в минулому громадянами нашої країни, які

вийшли з триколорами й кричали «Росія!»... Тих людей уже не врятувати, вони не повернуться. Для них будь-яка правда може бути останнім ударом, до інфаркту. Люди перебувають у тому стані, коли не можуть визнати, наскільки вони помилялися...

– Багато людей на початку 90-х не змирилися з тим, що те життя, яке вони прожили, було оманом – вони просто тихо вмирили...

– Так, щось таке й очікує. Таке чекає згагалі на всіх, ми всі травмовані. Повністю травмований соціум. Люди, які повернулися з фронту... я всіх заспокоюю однією такою моделлю. Психологічно, якщо не прилетіло в твій двір, – для тебе війна не розпочалася. А той, хто пройшов цю війну, травмований як би там не було. Навіть адекватні люди. Як от приятель мій з батальйону «Донбас». Він каже: я все чудово розумію, але... приходять пацани

Знаєте, що наразі в Севастополі проблема в школах виникла, яку вирішити не можуть? Приїхала дівчина з Криму взимку, розповідає: діти вітають учителя «Слава Україні!»... Хором. 7-8 клас. І це – Севастополь. І я уявляю, наскільки велика відстань, розкол між цими дітьми, що вітаються «Слава Україні!», і тими в минулому громадянами нашої країни, які вийшли з триколорами й кричали «Росія!»... Тих людей уже не врятувати, вони не повернуться. Для них будь-яка правда може бути останнім ударом, до інфаркту. Люди перебувають у тому стані, коли не можуть визнати, наскільки вони помилялися...

вночі, сідають на ліжко і сидять. І якщо я не вийду і не вип'ю з ними по чарочці – вони не підуть. Виходжу на кухню – і по чарочці з ними. І все розумію.

– Які «пацани»?

– З фронту, загиблі. Він це каже спокійно, він волонтерам розповідає, що в нього посттравмат, воно ось у такій формі проявляється.

– У Вашому інтерв'ю фігурує слово «десятиліття». Десятиліття – на перебудову свідомості. Хтось вмире, хтось відчужує, що він нарешті вільний. Але підрастають юні громадяни. Для них ота «безстріляни» війна вже йде, то, може, настає час щось із цим робити – чи ми не можемо нічого зробити?

– Розумієте, питання із Сенцовим вирішити не можуть. Я спілкувався з волонтерами, з омбудсменом стосовно ув'язнення Сенцова. Але в них немає засобів для того, щоб

щось робити. Нас позбавили демократичного інструментарію абсолютно. І це – ланки одного ланцюга, драматургія одна й та сама. Якщо немає інструмента витягти одну людину, – Крим витягти так просто теж не вийде. Все, що можна робити, – це простягати руку допомоги. Коли той глиняний колос впаде, рука вже мусить бути простягнутою. Але це має бути нормальна, міцна рука! Тому зараз наше ключове завдання – вийти на онлайн дистанційну освіту. Це надає бали вийти на наступний рівень, що згодом дозволить молодій людині стати підготовленим абітурієнтом і вступити до українського вишу. І тільки таким чином ці зусилля я можу вважати адекватними. Це те, що я можу зробити.

Щодо Криму, треба просто не втрачати контакту. Історично і логічно, що Крим буде разом з Україною. Перешийком ми зв'язані все одно, ми – єдиний народ, кримські татари тут, а українці там, нікуди не подінемося. Якщо ми – цивілізовані люди, маємо знайти вірне рішення, коли будемо вільно пересуватися й одне одному бути корисними...

– Це – наступний крок, чи треба його робити, готувати принаймні, вже зараз?

– Власне, потрібна стратегія. Стратегія компромісів. Так було в історії, і навряд чи воно зміниться. В історії таке бувало, і ось зворотні процеси налаштовують на складні компроміси. А силові захоплення відбувалися в історії неодноразово. На це й була тоді ставка, мовляв, проморгалі хлопчики. І тепер нам закидають, що буде референдум, тільки разом з усією Росією! Це неграмотне маніпулювання.

– Для Вас важливий досвід перебування в полоні? Ви його намагаєтеся використовувати?

– Для мене особисто перебування в полоні – це опускання на дно й діалог з тим світом один на один. Коли в мене зв'язані руки, зв'язані очі і зі мною можуть зробити все що завгодно – це дно. Психологічно, я його на нощ чую. Я розумію, що ця путь – зворотна – вона веде з того самого дна. Дно – там, у підвалі. І ті пацани, які зі мною там розмовляли, були студентами Сімферопольського університету. Так, на них кримінальна відповідальність, але я чув в їхніх словах сумнів і розумію, що вони перебували під потужним впливом. Так-от, у мене має бути готовою простягнута рука допомоги. І цим пацанам теж.

Населення півострова було багатонаціональним. На час приєднання Криму до імперії найбільшу етнічну групу складали кримські татари. Міста, розташовані на узбережжі, були населені переважно греками, євреями та вірменами; гірські райони – караїмами, степи поблизу Перекопу – ногайцями. Степова частина Криму постійного населення у XVIII ст. майже не мала¹.

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК
ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ

В умовах розрухи, голоду, епідемії чуми, жорстокої військової диктатури, встановленої імперською владою в Криму, стихійно виникла татарська еміграція. Насильницька депортація християн з півострова і масова втеча татар до Османської імперії призвели до скорочення населення на 75%. У січні 1787 р. за наказом Потьомкіна з Криму вигнали всю татарську адміністрацію, яка там ще залишалась. Останньому хану Шагін-Гірей, який повірив солодким обіцянкам російських дипломатів «про незалежність», запропонували для проживання «на вибір» російські міста Калугу, Воронеж або Орел. Проте, коли Шагін-Гірей оселився у Воронежі, Катерина II передумала й наказала йому покинути територію Російської імперії й їхати до Туреччини².

Саме після цього кримські татари почали масово від'їжджати за межі півострова. В цьому їх активно заохочувала нова влада. Так, Г. Потьомкін наказав барону Гельштруму: «З Бельбека, Качі, Суваші, Судака, Ускута, Старого Криму й з гір всіх випускати. ... Мурз випускати всіх, хто бажає»³.

Крим знелюднів. Відсутність місцевого населення

Стефано Тореллі. «Алегорія на перемогу Катерини II над турками та татарами», 1772 рік

ЯК ЦЕ БУЛО... ПЕРША ХВИЛЯ ЕМІГРАЦІЇ КРИМСЬКИХ ТАТАР

Сформована Потьомкіним амазонська рота з балаклавських греків зустрічала Катерину II

Останній кримський хан Шагін-Гірей

поставила в скрутне становище армію: не було де взяти продовольство та фураж. Імператриця, намагаючись заспокоїти європейських сусідів і переконати їх у тому,

Крим знелюднів. Відсутність місцевого населення поставила в скрутне становище армію: не було де взяти продовольство та фураж. Імператриця, намагаючись заспокоїти європейських сусідів і переконати їх у тому, що Крим «приєднано до її володінь» лише з метою «цивілізувати місцеве дике населення», запросила вищих урядових осіб цих держав на власні очі переконатися у такій політиці

що Крим «приєднано до її володінь» лише з метою «цивілізувати місцеве дике населення», запросила вищих урядових осіб цих держав на власні очі переконатися у такій політиці. Було зроблено серйозний територіальний відкуп Пруссії та Австрії у польському питанні. Г. Потьомкіну віддали наказ терміново почати розбудову півдня України й Криму. Через намір Катерини II завітати до Криму Потьомкін повинен був заселити його новими мешканцями, на що з казначейства були надані гроші.

З метою економії коштів Г. Потьомкін скористався містифікацією: побудував уздовж доріг, де

поспіхом ставити штучні села на найближчих берегах Дніпра та фасади дерев на відстані. Коли імператриця проїжджала, всіх цих нещасних гнали назад, внаслідок чого багато з них через це переселення померли. ... Ставши через 30 років губернатором цих провінцій, я міг на власні очі переконатися у правдивості цих подробиць, котрі спочатку вважалися мені цілком неймовірними»⁴.

Як бачимо, українських селян тут не залишили, а погнали назад. Заселення півдня й Криму українцями не входило до планів російського уряду. Все робилося задля того, щоб заповнити півострів переважно росіянами. Але через небажання росіян виїжджати на освоєння непридатних земель цей план провалився. І тоді царський уряд дав згоду на переселення до Криму «малоросів» Правобережжя, тобто підвладних Польщі територій, а не тих, що межували з колишнім ханатом й мали з Кримом міцні культурні й економічні зв'язки. Водночас Г. Потьомкін активно закликав іноземців до того, щоб вони переїжджали на постійне місце проживання до Криму. Іноземці не заборилися прийняти пропозицію російського уряду. За період з 1784 до 1787 року з Корсики, Ліворно, Пізи, Генуї та різних міст Німеччини до Криму перебралося близько 160 колоністів⁵.

Уряд надав іноземним колоністам вагомий пільги. Вони 10 років могли не платити податків, звільнялися від військової повинності та військових постів, одержували гроші на проїзд до місця свого нового мешкання, наділялися землею по 30 дес. на душу (згідно з указом від 1802 р.), а потім – по 60 дес. на сім'ю (за указом 1804 р.)⁶.

Щоб надати колоністам землю, з неї виганяли місцевих власників. З півострова почали від'їжджати корінні мешканці краю. Протягом 60-70-х рр. XVIII ст. населення на півострові скоротилося вдвічі – з 300 до 151,7 тис. осіб⁷.

За офіційними даними, до 1796 р. (тобто тільки за 13 років перебування Криму в складі Російської імперії) у місцевих жителів було відібрано й передано російським дворянам 288 тис. десятин землі⁸. Відбираючи землю, уряд розпочав поширювати на місцевих селян кріпосництво.

За розпорядженням Катерини II на початку 1779 р. було прийняте рішення виселити за межі півострова основну частину християнського населення. Під це визначення підпадали кримські греки і вірмени. Це було зроблено у лічені дні з великою жорстокістю російськими військами під командуванням генерал-поручика О. Суворова. Суворов виселив з Криму близько 30 тис. аланів, греків, вірмен тощо. Вони були розміщені в Маріупольському повіті Катеринославського намісництва.

- 1 Данильченко О.О. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. XX ст. – К., Інститут історії України НАН України, 1993. – С. 6.
- 2 Возгрин В.Е. Исторические судьбы крымских татар. – М., 1992. – С. 272.
- 3 Озенбашлы А. Роль царского правительства в эмиграции крымских татар // Забвению не подлежащее... (Из истории крымско-татарской государственности и Крыма). Научно-популярные очерки. – Казань, 1992. – С. 70.
- 4 Див.: Ковалевский М.Н. Путешествие Екатерины Второй в Крым. – М., 1916. – С. 33.
- 5 Крымская АССР // Большая Советская Энциклопедия. – Т. 35. – М., 1937. – С. 308.
- 6 Брук С.И., Кабузан В.М. Миграция населения в России в XVIII – начале XX века (численность, структура, география) // История СССР. – 1984. – № 4. – С. 43.
- 7 Там само. – С. 46.
- 8 Крымская АССР // Большая Советская Энциклопедия. – Т. 35. – М., 1937. – С. 308.

ДАЛІ БУДЕ...

КЕСАР БІЛИЛОВСЬКИЙ: НАРИС ДО 80-Ї РІЧНИЦІ СМЕРТІ

Кесар Білиловський

28 травня 1938 року в Сімферополі на 80-му році життя помер Кесар Білиловський – український поет, перекладач і видавець єврейського походження, лікар за фахом.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

Народився 4 березня 1859 року в селі Стополівка Золотоніського повіту Полтавської губернії (зараз с. Вознесенське Золотоніського району Черкаської області). Гімназійну освіту здобував у Полтаві. У 1876 р. в одній з місцевих газет Ляйпціга (Німеччина) видав свою першу публікацію – переклад німецькою мовою вірша Т. Г. Шевченка «Нащо мені чорні брови». У 1879 р. вступив на медичний факультет Дерптського університету (Тарту, Естонія); тоді ж опублікував у Галичині п'єсу «Катерина», грав в одному спектаклі разом із Марком Кропивницьким, очолював аматорську трупу (в «Наталці Полтавці») виконував роль Вознога). У жовтні 1881 р. виключений за неприбуття з відпустки вчасно. Заробляв на життя репетиторством і журналістикою.

Одним з перших звернув увагу на творчість молодого Івана Франка: у 1882 р. у київській газеті «Труд» було надруковано надіслану Білиловським з Німеччини статтю «Кілька слів про переклад гетевського «Фауста» україн-

Пам'ятник-фонтан К. Білиловському у Феодосії (Карантин)

ською мовою Іваном Франком». У цей же час він, припинивши виступи у «москвофільських» часописах, тісно співпрацював з журналом «Світ», який видавали І. Белей та І. Франко: тут він друкує свою «Північну пісеньку» і вірш «Сон». Друкувався в іншому галицькому журналі – «Зоря», а також в антологіях «Вік» і «Українська Муза». Виступав з критичними та публіцистичними статтями. Видавався під псевдонімами: Цезар Білило, Ольгин, Іван Кадило, Цезарко та ін.

У 1883 р. Білиловський скінчив Єнський університет (Німеччина). Отримавши ступінь доктора медицини та хірургії і повернувшись до України, не зміг

У 1913 р. Білиловського переведено на посаду головного карантинного лікаря у Феодосії, де під час Першої світової війни він очолив Військовий шпиталь, а перед тим відкрив у південній частині міста, за Карантинним пагорбом, джерело мінеральної води, назване «Кафа», або «Нарзан кримський», яке було з 9-метрової глибини біля закінчення старовинного генуезького водогону. Під час військових подій 1917-1921 рр. шахтний колодязь і підземна галерея були засипані; лише у 1956 р. джерело було відновлене

дістати посади в Полтаві і 1885 р. вирушив працювати городовим лікарем до Петропавлівська (Казахстан). З жовтня 1892 до січня 1899 рр. працював у медичному відділенні петербурзького губернського правління й у медичному департаменті, потім працював у Петрозаводську Олоонецької губернії. Був активним членом українського земляцтва в Петербурзі, ініціатором ювілеїв, свят, роковин видатних діячів. Видав дві книжки альманаху «Складка» в Харкові (1896 р.) та Петербурзі (1897 р.): у них вперше у Російській імперії були опубліковані два вірші І. Франка українською мовою. До «Складки» було залучено найкращих представників культури – Д. Яворницького, О. Сластіона, М. Кропивницького, І. Репіна, Я. Щоголева, М. Лисенка.

У 1899 р. Білиловського відправлено до Латвії помічником лікаря-інспектора міста Мітава (зараз Єлгава). У 1905 р. вигнаний за межі губернії через участь у революційних рухах. У 1910 р. відправлений на боротьбу з епідемією холери до Криму: бажання їхати до «лейб-губернії» не мав (таку «неофіційну» назву півострів мав через наявність царської резиденції у Ливадії), бо тоді були «у Ялті преславлений Думбадзе, а у Сімферополі губернатор Новицький,

про яких поголоска ширилась, що се два «апокаліптичні звіри». У 1912 р. укладає санітарний нарис Ялти, який розкритикувала місцева влада: у 1913 р. Білиловського переведено на посаду головного карантинного лікаря у Феодосії, де під час Першої світової війни він очолив військовий шпиталь, а перед тим відкрив у південній частині міста, за Карантинним пагорбом, джерело мінеральної води, назване «Кафа», або «Нарзан кримський», яке було з 9-метрової глибини біля закінчення старовинного генуезького водогону. Під час військових подій 1917-1921 рр. шахтний колодязь і підземна галерея були засипані; лише у 1956 р. джерело було відновлене. До слова, тогочасна кримська преса чомусь подавала прізвище відкривача джерела на російський штиб – «Белов».

Під час пошуку джерела, що живило водою місто в середні віки, та пов'язаних із цим земляних робіт на Карантині Білиловський виявив склад середньовічних матеріалів, у тому числі уламки статуй та документи італійською мовою. Про свою знахідку він повідомив до Генуї. Всі знайдені матеріали були передані членам Лігурійського товариства історії вітчизни, що прибули до Феодосії. Італійським вченим також було передано 35 фо-

тографій генуезьких пам'яток Феодосії та видів міста для виставки 1914 р. в Італії. За це Білиловський отримав командорський хрест ордену Корони Італії. Йому феодосійці завдячували збереженням пам'яток старовини в районі Карантину.

У 1916 р. на місці мінерального джерела було встановлено пам'ятник, поруч із яким перебували три підземні колодязі джерела: він був складений з великих брил сірого вапняку у вигляді скелі, за формою нагадував чотиригранну усічену піраміду, був заввишки 5,5 м, розміри біля основи – 2,3 x 2,7. Пам'ятник був споруджений за проектом Білиловського санітарами Карантину І. Горіним та П. Ніциним.

У Феодосії Білиловського відшукав український видавець, відомий культурний діяч з Галичини І. Калинович, який тоді готував ґрунтовне видання «Світова бібліотека»: він запропонував медикові відновити перекладацьку працю. Відтак у 1914 р. вперше українською мовою вийшли два випуски Ф. Шиллера – «Поезії», в яких 12 перекладів з німецької зробив Білиловський. Тоді ж він узявся перекладати двох інших німецьких класиків – Г. Гейне та І. Гете.

У Феодосії втратив дружину Ольгу, що померла від раку: 5-тижневе лікування в Одесі не заридило нічим. У 1920 р. працював у Сімферополі лікарем на консервній фабриці, потім у відділі охорони здоров'я Кримського революційного комітету, після 1921 р. – старшим інспектором Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції з контролю праці медичних установ, підробляв окулістом у дитячій лікарні, у 1925-1932 рр. був окулістом в амбулаторії при радянському консульстві в м. Решт (Іран). Повернувшись у 1932 р. до СРСР, жив кілька місяців у Москві, а потім переїхав до Сімферополя, де активно співпрацював як журналіст з газетою «Червоний Крим» і готував до друку свої вірші.

КЕСАР БІЛИЛОВСЬКИЙ: НАРИС ДО 80-Ї РІЧНИЦІ СМЕРТІ

ПОЕЗІЯ

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

→ 7

Відкриттю нових сторінок у життєписі поета маємо завдячувати літератору Павлу Дегтярьову, що до смерті був постійним кримським кореспондентом «Літературної України»: у 1981 р. він підготував збірку віршів Білиловського, видану в Києві під назвою «В чарах кохання», до якої написав розлогу вступну статтю і склав примітки; дослідник також відшукав сімферопольський архів митця, в основі якого була об'ємна чернетка автобіографічних «Споминів» і рукописні зшитки з поезіями.

Ясна річ, самого Білиловського і його творчість Павло Андрійович описував з «марксистсько-ленінських» і «соцреалістичних» позицій: ще за 10 років до розпаду Радянського Союзу інакше було не вільно. Навряд чи можна однозначно погодитися з тим, що поет «поступово еволюціонував у бік тих, хто ніс на своїх знаменах гасла соціального і національного визволення», себто більшовиків. Зрозуміло, що на догоду часу і новим віянням з-під пера літнього стомленого чоловіка, що в життєвих перипетіях втратив найдорожчих людей, виходили римовані рядки з «викриттями» «хижацької природи капіталістичного світу», «антигуманістичної суті релігії», «злочинів імперіалістичних хижаків» тощо та оспівування «нашого ратоборця Леніна». Навряд чи був він і «войовничим ате-

ФОТО З ВІКРИПІА ДЖЕРЕЛ

їстом», яким його намагалися зобразити у дослідженнях: зокрема, у листі до Яворницького з Феодосії Білиловський висловлював переконання, що «давно час у цій землі на покуті поставити нашу божницю». Хочеться сподіватися, що цей час таки настане.

ПІСНЯ ПОЕТА

Дмитрові Івановичу Яворницькому

От бідних бідний я родився,
Нуджу підклав, нуждою вкрився,
Не дбав ні срібла, ані злата.
І на узгір'ї моя хата,
І вільний вітерець гуля.
Мені не заздрують тут люди,
Тут не боюсь обіймів Юди,
І друг купований не зраде,
І злодій в ніч не обкраде, –
Об цю душу не заболить, –
То як же долю не хвалить?
Хвала тобі, моя ти доле,
Що в мене скарбівниця нема,
Ніщо мене тут не неволе,
Я сплю спокійно – все дарма!
Німії і тихий я родився –
Ніхто не знав, не веселився,

І не ревли ніде гармати...
Стогнала тільки бідна мати.
А я не плакав, не кричав,
Мов неживий, собі лежав.
Зате тепер я голос маю,
Пісні складаю та співаю,
А як серденько захолюне
І сумно дзвін тоді задзвоне,
Хтось, може, стане сльози лить,
І згадувати, і хвалить...
Хвала ж тобі, моя ти доле,
За те, що смерть, колись німа,
Склепить уста і, може, з боєм
Заплаче хтось...
А ні – дарма!

ЖИТІЙСЬКИЙ ДОСВІД

На світі так усе буває:
Як задзвенить, так і лунає,
Чого насіяв, те й пожнеш,
Чого надбав, те й проживеш.
Яке в землі була коріння,
Таке в рослині і насіння,
Яка земля, така й паша,
По очах знать яка душа.
Який пастух, така й скотина,
Які батьки, така й дитина,
Яка ступня, такий і слід,
Яка зав'язь, такий і плід.
Який солдат, така і битва,
Який монах, така й молитва,
Який купець, такий і крам,
Який слуга, такий і пан.
По лікарю була і зілля,
Яке вино, таке й похмілля,
По кухарю була й куліш,
Як наварив, так сам і з'їж...
Яка вода, така і крига,
Який письменник, така і книга.
По розуму буває сміх,
А по робітникові стіг!
Шевця вже видно по халяві,
Суддю визнаємо по розправі,
І як про те мовляв мудрець:
Який почин – такий кінець!

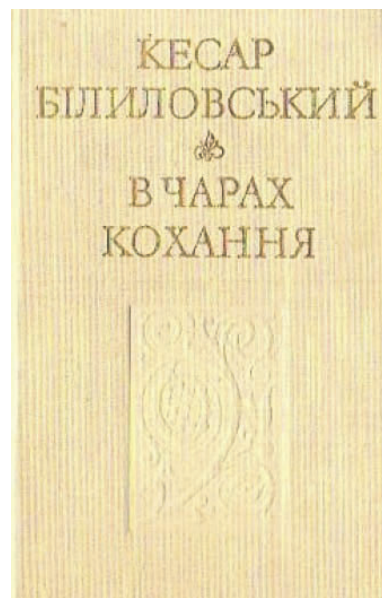
МОРЕ

Валент. Волод. Александрову

Грізне, страшне і величне море!
Все кипить в цій казані великій,
Роз'ярілі, хижі хвилі-гори
Набігають, наче звірі дикі.
Набігають з клеботом ярливім,
Гриви порозвіявши кудлаті;
Раз у раз б'ють залпом гуркотливим,
Мов руйнують береги горбаті...
Але інше море ясным ранком:
Вітер його крильцем не черкає,
Сонне й заволикане серпанком,
Грудь блискучу ледве підймає.
Чайки над просторами літають –
Вони знають, де врожайна нива,
Ласо до безодні припадають
І злітають з гомоном щасливим.
Враз на сході заповум'яніло –
Й заблестіли брижі, наче зорі.
Море пеститься, йому скортіло
Спину вигнути свою прозору...
І душа п'яніє, невгомна, –

Манить і кортить у глиб зваблюву
Таємничо-лагідного лона,
Щоб почути казку чарівливу.
А надвечір, – ох, яке прекрасне, –
Сонечко святково поринає
В його надра, обрій тихо гасне,
Й все довкола ніби засинає.
Нерухомо мріють в смугі дальній
Силуети байдаків рибалок
Й одбиваються в воді дзеркальній
Мірадами блискучих скалок.
Сидячи в баркасі, я ночами
Вигрібаю для утіхи серця.
Здаду стежка виграва огнями
Й сині іскри падають з весельця...
Чом, о море, мій талант не втрафив
І не дав мені кебети й хисту
Славного Айваза – сина Кафи,
Вкоханого в тебе мариніста?
Я б зложив про тебе гімн врочистий,
Вдарив би велично у цимбали,
Й забринів би співу голос чистий,
Як співці ніколи не співали.

1919 р., м. Феодосія

Збірка К. Білиловського
«В чарах кохання»

З ЦИКЛУ «СПОМИНИ»

О люба моя рідна нене,
Люблю тебе я від маленства.
Ти мій талант, ти все для мене,
Ти святощі мої, блаженство!
Люблю твої гаї і луки
Квітисті, запашні, росяні,
Гурти співочі на майдані,
Пісень і мови дивні звуки,
Задумливі сади вишневі,
Де соловейко не вгаває,
Шаленство барв, що душу крає,
І спалахи зорі рожеві.
... Чи є ще де така країна,
Така співоча, гожа й шатна,
Така розкішна, благодатна,
Як ти, моя свята родино!

1918-1920 рр.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

ВБИТИ ШЛЯХИ

Будівництво Кримського мосту спонукало місцеву владу взятися за впорядкування доріг на півострові. Проте останнім часом усе частіше почали лунати нарікання кримчан на якість цих «нових» «відремонтованих» доріг. Так, наприклад, у Сімферопольському районі обвалилася нова ділянка

тимчасового об'їзного шляху поблизу села Мазанка: за словами очевидців, вкладеного асфальту вистачило на один день – після відкриття проїзду дорожнє полотно через навантаження зруйнувалося. Детальніше про те, як ремонтуються старі та будуються нові дороги в Криму, – у матеріалі нашого кореспондента.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ
№12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє
думки авторів публікацій,
відповідальність за достовірність
фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються
і не повертаються.
Редакція залишає за собою
право скорочувати публікації
і виправляти мову.

Зміст газети поширюється
на умовах ліцензії СС ВУ 3.0,
якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2018 р.:
на 6 місяців – 153,56 грн.
на рік – 304,52 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонементу.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

22

940020
820157